Η Ελενα Χουζούρη έχει γράψει ποίηση, δοκίμια, μελέτες και τέσσερα μυθιστορήματα

Ελενα Χουζούρη

Οδοιπορικό σε οδυνηρές αλήθειες

Η μικροϊστορία της οικογενειακής δοκιμασίας γίνεται πλοηγός για την παρακολούθηση της συνολικής ιστορικής δοκιμασίας των θεσσαλονικέων Εβραίων, με τραγική κατάληξη το Ολοκαύτωμα

ΓΡΑΦΕΙ Ο **ΘΕΟΔΟΣΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ**

Η Αλίζα είναι μεταπτυχιακή φοιτήτρια Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο του Τελ Αβίβ. Το επίθετό της μπορεί και να μείνει αδήλωτο. Ισως είναι Κοέν. Ισως Μόλχο. Ισως Μπενμαγιόρ, Μάνο, Ναρ, Μπενβενίστε, Ματαλόν. Και αυτό γιατί η ατομική και οικογενειακή της ταυτότητα είναι άρρηκτα συνυφασμένες με τη συλλογική ταυτότητα και το ιστορικό πεπρωμένο των σεφαραδιτών Εβραίων που πριν από περίπου πεντακόσια χρόνια ήρθαν στη Θεσσαλονίκη «από την απέναντι πλευρά της Μεσογείου, έως θανάτου δυσφημισμένοι, καταρρακωμένοι, συλημένοι, αναίτια μισημένοι, διέπλευσαν εκόντες άκοντες τη θάλασσα αφήνοντας πίσω τους παμπάλαιες αφηγήσεις, τραγούδια και παραμύθια, διπλοκλειδώνοντας τα ωραία μεγάλα νοικοκυρεμένα σπίτια τους με τα κλειδιά τους φυλαγμένα στις φαρδιές μακριές τους ρόμπες». Η νεαρή ερευνήτρια, με πρόσχημα το θέμα του μεταπτυχιακού της, που είναι η ζωή και το έργο του θρυλικού διεθνιστή σοσιαλιστή Αβραάμ Μπεναρόγια (του θείου Αβραάμ), παίρνει την απόφαση να μεταβεί στη Θεσσαλονίκη και να διερευνήσει το μακρινό οικογενειακό της παρελθόν που χάνεται στις γριφώδεις πτυχώσεις των ακρωτηριασμένων ειδήσεων, των δυσεξιχνίαστων πηγών, των αινιγματικών ενδείξεων και της κρυπτικής συμπεριφοράς προσώπων και πραγμάτων. Στους δρόμους της Θεσσαλονίκης του 2012 επιχειρεί με πενιχρές πληροφορίες να αναστήσει τη Θεσσαλονίκη του Μεσοπολέμου, τη Θεσσαλονίκη των δικών της ανθρώπων, του προπάππου Ιακώβ, της γιαγιάς Λούνα, της γιαγιάς Ρέινα, του Αλμπέρτου, «να ακολουθήσει τα ίχνη που της παραδόθηκαν και που την επιφόρτισαν κατά κάποιον τρόπο να ανακαλύψει τα από πού, τα πώς και τα γιατί». Ενα οδοιπορικό μνήμης και αυτογνωσίας που από ένα σημείο και μετά θα ακολουθήσει τη δική του ατιθάσευτη πορεία σαν παγοθραυστικό που θα συντρίψει την παγωμένη επιφάνεια των αμφισημιών και των αμφιβολιών για να επιτρέψει στην πρωίδα μας να καταδυθεί σε βάθη οδυνηρών αληθειών και λυτρωτικών αποκαλύψεων. Τα στοιχεία που διαθέτει η Αλίζα στην επιχειρούμενη έρευνά της είναι ελάχιστα: τρεις φωτογραφίες. Οι σελίδες με τις διηγήσεις του θείου Αβραάμ. Οι χρονολογημένες σημειώσεις, ένας χάρτης-σκαρίφημα και οι συνταγές της γιαγιάς Λούνα.

Το μυθιστόρημα της Χουζούρη λειτουργεί και ως λεπταίσθητο ψυχογράφημα χαρακτήρων που διαμορφώνονται και αλληλεπιδρούν σε καταστάσεις οριακότητας

Πολυεπίπεδες αναγνώσεις

Το νέο μυθιστόρημα της Ελενας Χουζούρη επιδέχεται πολυεπίπεδες αναγνώσεις. Είναι prima facie το βιβλικής ατμόσφαιρας χρονικό μιας ευκατάστατης και φιλόμουσης εβραϊκής οικογένειας της Θεσσαλονίκης, της οποίας τα μέλη δοκιμάζονται από τις δυσμενείς ιστορικές εξελίξεις που μοιραία και καθοριστικά θα επηρεάσουν τις μεταξύ τους σχέσεις. Η μικροϊστορία της οικογενειακής δοκιμασίας γίνεται πλοηγός για την παρακολούθηση της συνολικής ιστορικής δοκιμασίας των θεσσαλονικέων Εβραίων, με τραγική κατάληξη τη συντονισμένη επιχείρηση εξόντωσής τους και το Ολοκαύτωμα. Είναι μια κινηματογραφική ταινία («Η μνήμη είναι ταινία») με πλούσια δράση, ανάγλυφα παρουσιασμένους χαρακτήρες και πολλαπλές εστιάσεις του φακού στον χώρο και στον χρόνο που αισθητοποιεί την οργανική συνταύτιση των Εβραίων της Θεσσαλονίκης με την πόλη τους, αυτήν την «τεράστια δεξαμενή μνήμης μέσα στην οποία αναπαύονταν δεκάδες εκατοντάδες κουκούλια γεμάτα από πρόσωπα, ιστορίες, παραμύθια, τραγούδια, γεύσεις» (σ. 42). Την ίδια στιγμή αποτελεί και μια θαυμαστή ιστορία μυστηρίου που αναμένει την αποκρυπτογράφησή του. Δεν παύει να είναι, επίσης, και ένα μυθιστορηματικά μεταμφιεσμένο εγχειρίδιο τοπικής ιστορίας αναφορικά με την εβραϊκή κοινότητα της Θεσσαλονίκης, ένας λεπτομερής οδικός χάρτης που ξεναγεί τον αναγνώστη στο εβραιοκρατούμενο ακμαίο εμπορικό κέντρο της προπολεμικής Salonico (η αγορά Μοδιάνο, το βιβλιοπωλείο Μόλχο, η εμπορική και βιοτεχνική στοά Σαούλ, το πολύβουο λιμάνι με τις αφίξεις των εμπορευμάτων και τις συναλλαγές, οι σεφαραδίτικες γαστριμαργικές απολαύσεις), στις πνευματικές, πολιτικές και πολιτισμικές ζυμώσεις (η θρυλική εφημερίδα «La Epoca», οι αντιπαλότητες ανάμεσα στις φωνές της συντηρητικής προσήλωσης στα παραδοσιακά ήθη και σε αυτές του εκσυγχρονισμού και της μεταρρύθμισης, οι εργατικοί αγώνες της σοσιαλιστικής εργατικής ομοσπονδίας, της γνωστής Φεντερασιόν), στους εθνικούς πατριωτικούς αγώνες (οι έλληνες Εβραίοι στην Εθνική Αντίσταση). Είναι όμως πάνω απ' όλα γενναία εισφορά στο κεφάλαιο που ονομάζεται Ηθική της Μνήμης.

Η προαναγγελία

Το ξεκλήρισμα των Εβραίων από τη ναζιστική θηριωδία προαναγγέλλεται από το κλίμα του μεσοπολεμικού καθεστώτος του εδραιωμένου φόβου και του φυλετικού μίσους που έσπειραν οι τρομοκρατικές επιθέσεις της φασιστικής οργάνωσης Τρία Εψιλον εναντίον της εβραϊκής κοινότητας. Η πυρπόληση της πάμφτωχης ανατολικής συνοικίας του Κάμπελ, οι λεηλασίες εβραϊκών σπιτιών, μαγαζιών και γραφείων στη διάρκεια της Κατοχής, οι συλλήψεις, οι επιτάξεις και οι κατασχέσεις με την ενθάρρυνση κάποιων χριστιανικών κύκλων της πόλης που συνήργησαν στις εγκληματικές πράξεις (δημοπράτηση των λαϊκών συνοικιών της 151 και της Βαρώνου Χιρς όταν οι κάτοικοί τους επιβιβάζονταν στα τρένα του θανάτου), το ξεθεμελίωμα από τους Γερμανούς και τους ντόπιους συνεργάτες τους του παλαιού εβραϊκού νεκροταφείου, το γκέτο του Χιρς, η συγκέντρωση των ανδρών στην Πλατεία Ελευθερίας, οι αμαξοστοιχίες-προάγγελοι των θαλάμων αερίων και των διαστροφικών ιατρικών πειραματισμών, η μετανάστευση των ελλήνων Εβραίων στην Παλαιστίνη, η κατάληψη του πλοίου «Henrieta Szold» από τους Βρετανούς: εικόνες φρίκης, ένοπλου φθόνου και αντισημιτικού διωκτικού μένους που διαδέχθηκαν το ευδαιμονικό, πολυφυλετικό και κοσμοπολίτικο περιβάλλον της προπολεμικής Θεσσαλονίκης. Εικόνες που προκάλεσαν το γνωστό εύλογο ερώτημα αν υπάρχει Θεός μετά το Αουσβιτς. Είναι η στιγμή που ο γαλλοθρεμμένος υφασματέμπορος Ιακώβ, παππούς της Αλίζα, σαν κορυφαίος ενός πολυμελούς τραγικού Χορού, θα αναρωτηθεί: «Μήπως λοιπόν ούτε εδώ; Αλλά τότε πού;». Γιατί ο άνθρωπος της Διασποράς, ο κάθε σύγχρονος Οδυσσέας, κουβαλά διαρκώς μέσα του τον ασίγαστο φόβο μήπως κάτι συμβεί και ξαναδιωχθεί από τον τόπο όπου έγινε δεκτός. Γιατί ο άνθρωπος αποδεικνύεται με τον πιο τραγικό τρόπο ανυπεράσπιστος μπροστά στις ιστορικές αλλαγές: «Γιατί κακά τα ψέματα, φίλε μου, δεν μιλάμε πια εμείς, μιλάει η Ιστορία και αυτό, δεν σου κρύβω, είναι που φοβάμαι...» (σ. 48).

Ελενα Χουζούρη
Ο ΘΕΙΟΣ ΑΒΡΑΑΜ ΜΕΝΕΙ ΠΑΝΤΑ ΕΔΩ
Εκδ. Πατάκη, 2016, σελ. 254
Τιμή: 12,50 ευρώ

Το σκοτάδι της βίας

Το μυθιστόρημα της Χουζούρη λειτουργεί και ως λεπταίσθητο ψυχογράφημα χαρακτήρων που διαμορφώνονται και αλληλεπιδρούν σε καταστάσεις έσχατης δοκιμασίας, πόνου, ταπείνωσης, διάψευσης, απρόσμενα οδυνηρής μετάβασης από το πριν στο μετά. Με μια λέξη, σε καταστάσεις οριακότητας. Είναι οι στιγμές που η συγγραφέας τραυματίζει το σκοτάδι της βίας με λόγχες ανθρωπιάς, κατανόησης, αυτοθυσίας και αλληλεγγύης. Είναι οι στιγμές που η βιωματική σχέση με την κοινή μνήμη, η αίσθηση της συλλογικότητας και η συνειδητοποίηση της απώλειας λυτρώνουν τις συνειδήσεις από τις προσωπικές Ερινύες, πραΰνουν την οργή, αμβλύνουν τον φόβο, οπλίζουν με κουράγιο, συμφιλιώνουν τους ανθρώπους και τους βοηθούν να κρατηθούν στη ζωή και σαν μονάδες και, το κυριότερο, σαν σύνολο. Στην πολυσέλιδη επιστολή της προς τον Μάρκο η Λούνα γράφει: «Πρέπει να ζήσεις. Να ζήσεις για να θυμάσαι. Να ζήσεις για να μάθεις και στους επόμενους από εσένα να θυμούνται. Γιατί μόνον έτσι δεν θα σβήσουν τα ίχνη». Γιατί όσο ζεις θυμάσαι και όσο θυμάσαι ζεις.